

Toegenomen ongelijkheid in sport en bewegen onder COVID-19

Tekst: **Remco Hoekman^{1,2}, Gerbert Kraaykamp², Linda Ooms¹ en Mirjam Stuij¹**

In de afgelopen twee jaar hebben de Radboud Universiteit, het Mulier Instituut en de Erasmus Universiteit, gefinancierd door ZonMw, onderzoek gedaan naar de mate waarin de ongelijkheid in sport toe- of afneemt door COVID-19. En naar hoe relevante actoren (gemeenten, buurtsportcoaches en lokale sportaanbieders) hierbij een rol spelen. In dit artikel maken we de balans op.

Achtergrond

In beleid wordt de gedachte omarmd dat een samenleving waarin veel burgers sportief actief zijn en voldoende bewegen, een vitale en veerkrachtige samenleving is. Dit is onder andere terug te zien in het thema inclusief sporten en bewegen binnen het Nationaal Sportakkoord. Dit akkoord formuleert de doelstelling dat iedereen de mogelijkheid moet hebben om te sporten en bewegen, vooral om bestaande verschillen in sport- en beweegdeelname tussen groepen te verkleinen.

(1 Mulier Instituut, 2 Radboud Universiteit)

De wekelijkse sportdeelname is tijdens de coronaperiode met name afgenomen bij mensen met een lage opleiding en/of financiële problemen.

taal) om sportdeelname mogelijk te maken. Verschillende veranderingen onder COVID-19 kunnen leiden tot veranderingen in sport- en beweegdeelname:

- economische factoren (armoede, zekerheid van inkomen, wegvallen van werk);
- gezondheidsfactoren (lichamelijke beperkingen, verhoogd risico op een ernstig ziektebeloop bij een coronabesmetting);
- culturele factoren (socialisatie, opleiding);
- tijdsaspecten (werk, zorgtaken);
- sociale factoren (gezin, vrienden, netwerk).

Onderzoeksvragen

We hebben ons in dit onderzoek de volgende vragen gesteld, waar we in dit artikel kort antwoord op geven:

- Hoe heeft de sociale ongelijkheid zich ontwikkeld in tijden van COVID-19?
- Hoe ervaren leden van 'kwetsbare' groepen de eigen sportmogelijkheden en welke veranderingen zijn hierin opgetreden als gevolg van de coronamaatregelen?
- Hoe wordt onder COVID-19 binnen gemeentelijk sportbeleid ingezet op inclusief sporten en bewegen?
- Wat is de rol van buurtsportcoaches (lokale sportprofessionals) in het blijvend/versterkt faciliteren van sporten en een actieve leefstijl onder 'kwetsbare' groepen onder COVID-19?

- Hoe faciliteren bonden, verenigingen en andere sportaanbieders als gevolg van de coronamaatregelen ook niet-leden om mee te doen? En wat leveren de diverse initiatieven en beleidsmaatregelen op in termen van een inclusieve sport en de maatschappelijke waarde van sport?

Ontwikkeling in sociale ongelijkheid sportdeelname

De diverse studies die we hebben uitgevoerd laten inderdaad zien dat de verschillen in sportdeelname tussen sociale groepen zijn toegenomen. Kunnen thuiswerken in coronatijd blijkt een belangrijke facilitator te zijn voor sport- en beweggedrag (Grubben, Wiertsema et al., 2022). Door thuis te kunnen werken ontstonden meer mogelijkheden om ondanks de coronamaatregelen te sporten en bewegen. Dit gold voor zowel mensen met een hoge als een lage opleiding en voor mensen met en zonder financiële problemen. Wel profiteerden mensen met een hoge opleiding het meest van het thuiswerken als het gaat om hun sportgedrag.

Breder onderzoek naar de ontwikkeling in sportdeelname tijdens corona laat ook zien dat hoger opgeleiden het minst gevoelig waren voor de coronamaatregelen (Grubben, Hoekman & Kraaykamp, 2022). De wekelijkse sportdeelname is tijdens de coronaperiode met name afgenomen bij

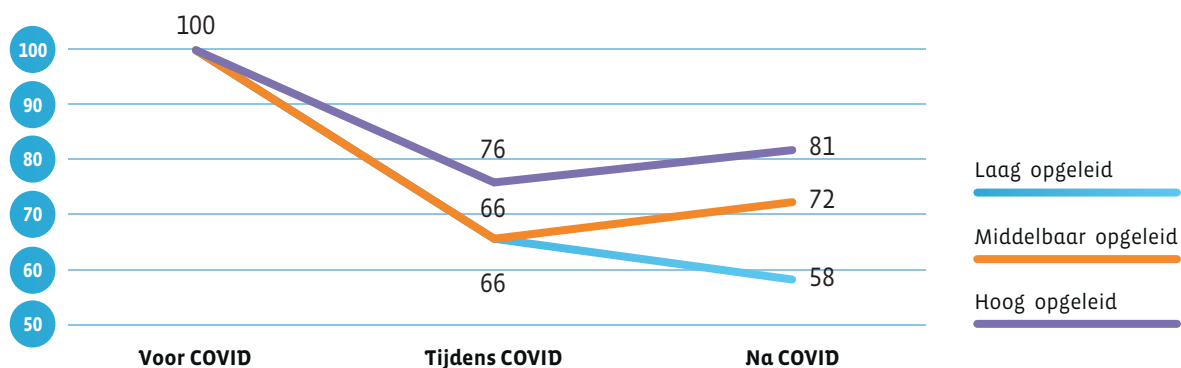

Ook in de wetenschappelijke gemeenschap is inclusief sporten en bewegen benoemd als urgent sportsociologisch vraagstuk dat ook vanwege COVID-19 meer aandacht verdient (Evans et al., 2020). Vanwege de coronabeperkingen zou namelijk de bestaande sociale ongelijkheid in sport en bewegen zijn vergroot.

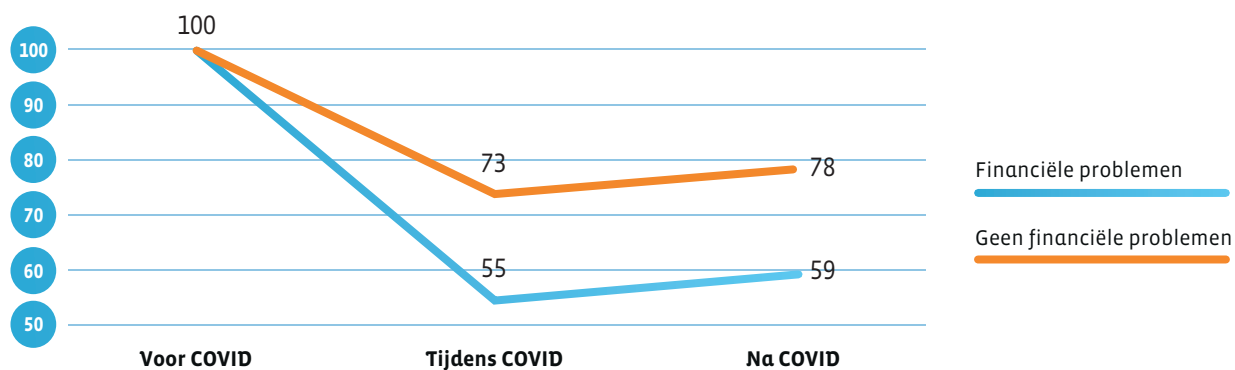
Hiermee wordt bedoeld op verschillen tussen sociale groepen in de toegang die zij hebben tot de economische, fysieke, culturele en/of sociale hulpbronnen (of kapi-

ONDERZOEK

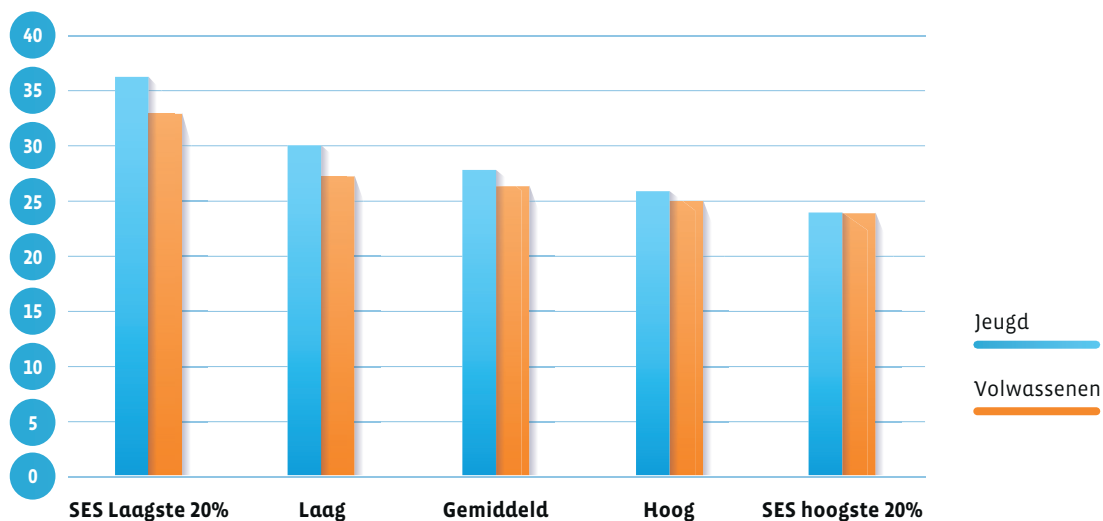
Figuur 1. Wekelijkse sportdeelname voor, tijdens en na COVID, naar opleidingsniveau (in procenten) - bron: LISS, 2022, N=1.157

Figuur 2. Wekelijkse sportdeelname voor, tijdens en na COVID, naar financiële problemen (in procenten) - bron: LISS, 2022, N=1.157

Figuur 3. Drop-out verenigingslidmaatschap tussen 2019 en 2021 naar sociaaleconomische status (SES) van wijken, voor jeugd en volwassenen (in procenten) - bron: KISS data van NOC*NSF 2019-2021 @ SES-WOA 2019 data van CBS, bewerking Radboud Universiteit

mensen met een lage opleiding en/of financiële problemen. Dit levert bewijs voor een toegenomen sociale ongelijkheid in sportdeelname.

Dit beeld wordt verder versterkt door onderzoek naar de periode na de coronapandemie, medio 2022. Daarin hebben we specifiek gekeken naar de mate waarin mensen terugveren naar oude sportpatronen na het wegvallen van de beperkende maatregelen. Hierbij komt aan het licht dat met name mensen met een hoge opleiding en mensen zonder financiële problemen tijdens en na corona zijn blijven sporten (zie figuur 1 en figuur 2). Van degenen die tijdens corona zijn gestopt met sporten, blijken vooral mensen met een hoge opleiding na het opheffen van de coronamaatregelen de weg terug te vinden naar het sporten.

Onderzoek naar uitval onder de leden van alle Nederlandse sportverenigingen onderstreept deze sociale verschillen. Een ruimtelijke analyse op basis van de ledengegevens van NOC*NSF laat zien dat de grootste uitval tussen 2019 en 2021 zich voordoet in wijken met een zogenoemde lagere sociaaleconomische status (zie figuur 3).

Leefwerelden van meer en minder 'kwetsbare' groepen

Verdiepend kwalitatief onderzoek onder bi-culturele tienermeiden die opgroeien in een gezin met geldzorgen illustreert hoe coronamaatregelen zowel op de financiële situatie als op de sportdeelname hebben doorgewerkt (Dopheide et al., 2023). Zo daalde in het ene gezin het inkomen door verlies van een of meerdere (tijdelijke) banen, terwijl het inkomen in een ander gezin met dank aan een vast contract was geborgd. Een deel van de meiden gaf aan tijdens de lockdown met sporten te zijn

gestopt, omdat dat niet meer kon of het alternatief niet leuk genoeg was. Na de pandemie was hun tijd gevuld met andere activiteiten, waardoor zij het sporten niet meer hebben opgepakt.

Doordat deze meiden relatief beperkte ervaringen hadden met sporten en verschillende sportverbanden, is het aannemelijk dat ze minder makkelijk alternatieven vonden om wel te kunnen blijven sporten. Bijvoorbeeld vergeleken met jeugdigen voor wie sport altijd al een heel vanzelfsprekend onderdeel was van hun leven (Hermans et al., 2022).

Toch zien we ook dat de strenge coronamaatregelen wisselende gevolgen hebben gehad voor de sport- en beweegdeelname (en daarmee het welbevinden) van relatief 'geprivilegieerde' groepen (Stuij & Elling, 2022). Dat maakt het belangrijk oog te blijven houden voor individuele variatie achter het hierboven geschetste algemenere beeld.

Aandacht binnen lokaal sportbeleid en inzet van buurtsportcoaches

Sportambtenaren geven aan de toegenomen sociale ongelijkheid in sport en bewegen te herkennen in de eigen lokale situatie, al kan een meerderheid van de gemeenten dit nog niet onderbouwen met harde data (Ooms, 2021a). Deze constatering heeft in een kleine meerderheid van de gemeenten geleid tot structurele veranderingen in het sportstimuleringsbeleid. Soms kwam er een versterkte focus op specifieke groepen, meer aandacht voor verenigingsondersteuning, meer aandacht voor sport in de buitenruimte en een versterkte verbinding met gezondheid en preventie. Daarnaast is in de

beleidsuitvoering sprake van een intensievere samenwerking met andere domeinen en verbreding van het aanbod, mede door succesvol aangepast aanbod tijdens de coronamaatregelen.

Toch blijft het een opgave om de sociale ongelijkheid in sport en bewegen te beperken. Mede omdat gemeenten met name hebben ingezet op (inactieve) doelgroepen waarvoor extra financiële middelen beschikbaar waren. Andere doelgroepen zijn daardoor mogelijk over het hoofd gezien. Daarnaast wordt in een groot deel van de gemeenten het sport- en beweeggedrag van inwoners niet structureel gemonitord, wat het lastig maakt om inzicht te krijgen in welke doelgroepen daadwerkelijk het hardst zijn getroffen in het sportgedrag.

Met de voortzetting van de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) en de uitbreiding daarop met een coördinator sport en preventie zijn er mogelijkheden om (extra) in te zetten op het vergroten van het sport- en beweeggedrag van 'kwetsbare' groepen. Buurtsportcoaches hebben als onderdeel van de BRC een belangrijke plek binnen het sportstimuleringsbeleid. Zo ook in coronatijd. In de eerste fase van de coronamaatregelen zag hun werk er echter anders uit. Sport- en beweegactiviteiten hadden een andere uitingvorm binnen de mogelijkheden die de coronamaatregelen boden (Ooms & Van Stam, 2021). Hierdoor was meer aandacht voor online beweeglessen en buitensportactiviteiten. Daarnaast hadden buurtsportcoaches een rol in de ondersteuning van sportaanbieders bij het op een juiste wijze opvolgen van de coronamaatregelen.

Door de beschikbare coronaherstelgelden hebben buurtsportcoaches in de afgelopen twee jaar ook meer sportactiviteiten kunnen organiseren voor met name jongeren. Voor de meeste doelgroepen geven ze ech-

Driekwart van de verenigingen geeft aan negatieve gevolgen te hebben ondervonden van de coronamaatregelen

ter aan dat de aandacht ongewijzigd is en maar weinig buurtsportcoaches zetten zich nu in voor doelgroepen die zij niet eerder bedienden (Ooms, 2022).

Rol van sportaanbieders

Sportverenigingen hebben tijdens de coronapandemie het aantal leden zien teruglopen en hadden moeite om hun vrijwilligers te behouden. Driekwart van de verenigingen geeft aan negatieve gevolgen te hebben ondervonden van de coronamaatregelen. Die negatieve gevolgen waren zichtbaar in opzeggingen van het lidmaatschap, afgenomen betrokkenheid van leden en een beperkte aanwas van nieuwe leden.

45 procent van de verenigingen wist daarnaast ook één of meer positieve ontwikkelingen te benoemen in de coronaperiode, zoals een betere samenwerking met de gemeente en andere sportaanbieders. De sportaanbieders hebben elkaar tijdens de coronamaatregelen geholpen, maar zij stonden slechts in beperkte mate open voor niet-leden (Ooms, 2021b).

Verdiepend etnografisch onderzoek (Stuij et al., 2023) geeft meer inzicht in hoe coronamaatregelen verschillen tussen twee voetbalverenigingen hebben vergroot. De ene vereniging, in een wijk met gemiddeld hoge inkomens en vooral witte leden uit de hogere middenklasse, kwam tijdens corona in een positieve spiraal en heeft 'stappen vooruit' kunnen zetten. Bij de andere vereniging, te typeren als een etnisch diverse arbeidersvereniging in een wijk waar de gemiddelde inkomens laag zijn, ontstond juist een negatieve spiraal met meer druk op de financiën, vertrek van leden en minder aanbod. Na het opheffen van de laatste maatregelen hadden bestuursleden het gevoel 'uit een winterslaap' te komen.

Dit onderzoek onderstreept hiermee het belang van verenigingsondersteuning, bijvoorbeeld bij het aanvragen van financiële steunmaatregelen en het betrokken houden van leden en vrijwilligers. En het roept op tot extra aandacht en steun voor de kwetsbaardere verenigingen.

Tot slot

De diverse onderzoeken stellen een toegenomen ongelijkheid in sportdeelname vast, ondanks diverse beleidsinitiatieven om dit tegen te gaan. Dit bevestigt het beeld dat door COVID-19 de meest 'kwetsbare' groepen het hardst in hun sportgedrag zijn getroffen, zoals dat ook in eerdere crisissen naar boven kwam. Beschikken over minder hulpbronnen (financieel, (sportief) sociaal netwerk, tijd, sportrepertoire, enz.) maakt het voor hen gemiddeld gezien moeilijker om eventuele drempels voor sportdeelname te overwinnen. Terugveren naar oude sportpatronen of nieuwe sporten opstarten is daardoor minder vanzelfsprekend. Hoewel gemeenten en buurtsportcoaches acties hebben ondernomen om inwoners (weer) aan het sporten en bewegen te krijgen, blijken deze niet toereikend te zijn voor 'kwetsbare' doelgroepen. Het is daarom van belang in het sportstimuleringsbeleid de focus op deze groepen te intensiveren, om daarmee de groeiende ongelijkheid tegen te gaan.

**Kunnen thuiswerken
in coronatijd blijkt een
belangrijke facilitator
te zijn voor sport- en
beweeggedrag**

Daarnaast lijken vooral verenigingen in zogenoemde 'lage-statuswijken' kwetsbaarder te zijn geworden, onder andere door grotere drop-out. Zij kunnen dus het meeste baat hebben bij verenigingsondersteuning. Gerichtte verenigingsondersteuning en inzet van buurtsportcoaches voor specifieke doelgroepen en in specifieke wijken lijkt essentieel om de mogelijkheden voor sportdeelname bij 'kwetsbare' groepen te vergroten. Deze benodigde intensivering vraagt naar verwachting wel om een verruiming in tijd en geld van de inzet op sportstimulering en verenigingsondersteuning.

Het is aan te bevelen hiervoor de mogelijkheden te benutten die de BRC biedt met de intrede van de coördinator sport en preventie en de financiële mogelijkheden van het integrale Gezond Actief Leven Akkoord (GALA) en de brede SPUK. De uitkomsten van het onderzoeksprogramma onderstrepen dat extra actie nodig is om de groeiende ongelijkheid tegen te gaan. ➔

Referenties

- Dopheide, M., Dellas, V., & Stuij, M. (2023). *Bi-culturele tienermeiden en hun ouders over geldzorgen en niet sporten*. Mulier Instituut.
- Evans, A. B., Blackwell, J., Dolan, P., Fahlén, J., Hoekman, R. H. A., Lenneis, V., McNarry, G., Smith, M., & Wilcock, L. (2020). Sport in the face of the COVID-19 pandemic: Towards an agenda for research in the sociology of sport. *European Journal for Sport and Society*, 17(2), 85-95. <https://doi.org/10.1080/016138171.2020.1765100>
- Grubben, M., Hoekman, R. H. A., & Kraaykamp, G. (2022). Does the COVID-pandemic affect the educational and financial inequality in weekly sport participation in the Netherlands? *Contemporary Social Science*. <https://doi.org/10.1080/21582041.2022.2155867>
- Grubben, M., Wiertsema, S., Hoekman, R. H. A., & Kraaykamp, G. (2022). Is Working from Home during COVID-19 Associated with Increased Sports Participation? Contexts of Sports, Sports Location and Socioeconomic Inequality. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10027. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610027>
- Hermans, A. M., Stuij, M., & Van Sterkenburg, J. (2023). *Sport en bewegen tijdens corona: een fotodagboekstudie met vier sportieve jongeren* [Factsheet 2022/27]. Mulier Instituut.
- Ooms, L., & Van Stam, W. (2021). *Sporten en bewegen in tijden van corona: werkzaamheden van en sport- en beweegstimulering door buurtsportcoaches tijdens de coronacrisis* [Factsheet 2021/16]. Mulier Instituut.
- Ooms, L. (2021a). *Corona en sporten en bewegen: aandacht voor sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname in gemeenten tijdens de coronacrisis* [Factsheet 2021/10]. Mulier Instituut.
- Ooms, L. (2021b). Alternatief sportaanbod tijdens de coronacrisis: wat hebben sportverenigingen gedaan om leden en niet-leden tijdens de coronacrisis in beweging te houden? *Sport & Strategie*, 14(4), 30-31.
- Ooms, L. (2022). Hoe heeft de coronacrisis sport- en beweegstimuleringsactiviteiten door buurtsportcoaches beïnvloed? *Sport & Gemeenten*, 70, 24-27.
- Stuij, M., & Elling, A. (2022). *Veranderingen in en betekenissen van sport en bewegen net na de lockdown* [Factsheet 2022/23]. Mulier Instituut.
- Stuij, M., Gooren, G., Koster, M., & Van den Bogert, K. (2023). *Coronamaatregelen en sociale ongelijkheid in het amateurvoetbal. Een etnografie van twee voetbalverenigingen*. Mulier Instituut.

Radboud Universiteit

mulier instituut

Erasmus
University
Rotterdam

ZonMw